

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДНІПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
ФАКУЛЬТЕТ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ДЛЯ ПІДРОЗДІЛІВ
КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ
Кафедра цивільно-правових дисциплін

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
МІЖНАРОДНЕ ГУМАНІТАРНЕ ПРАВО

Назва освітньо-професійної програми	Право
Рівень вищої освіти	Третій (освітньо-науковий)
Галузь знань	08 «Право»
Спеціальність	081 «Право»
Вид навчальної дисципліни	обов'язкова
Мова викладання	Українська
Рік навчання	другий

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
протокол від 19.08.2024 № 15

СХВАЛЕНО

Вченою радою Факультету підготовки
фахівців для підрозділів кримінальної
поліції Національної поліції України
протокол від 15.08.2024 № 11

ПОГОДЖЕНО

Гарант освітньої програми «Право»
докторт юридичних наук, професор _____

Роман МИРОНЮК

Розглянуто на засіданні кафедри цивільно-правових дисциплін факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Національної поліції України. Протокол від 09.08.2024 № 23

Міжнародне гуманітарне право. Робоча програма навчальної дисципліни. Дніпро: Дніпровський державний університет внутрішніх справ, 2024 рік. 22 с.

РОЗРОБНИКИ:

1. Завідувач кафедри цивільного права та процесу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Національної поліції України, доктор юридичних наук, доцент **Кристина РЕЗВОРОВИЧ**.

2. Доцент кафедри цивільного права та процесу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Національної поліції України, кандидат юридичних наук **Михайло ФРОЛОВ**.

РЕЦЕНЗЕНТИ:

1. Завідувач кафедри цивільного, трудового та господарського права юридичного факультету Дніпровського національного університету ім. Олеся Гончара, доктор політичних наук, кандидат юридичних наук, доцент **Ігор АЛЕКСЄЄНКО**.

2. Керівник Адвокатського бюро «Хрипунова Дениса Григоровича» **Денис ХРИПУНОВ**.

**Лист оновлення та перезатвердження
робочої програми навчальної дисципліни
(додаток 1 до Робочої програми навчальної дисципліни)**

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Характеристика навчальної дисципліни	
	денна форма здобуття вищої освіти	заочна форма здобуття вищої освіти
Кількість кредитів ЄКТС	3	
Загальна кількість годин	90	
Рік підготовки	2	
Семестр	3	
Лекції	10	
Семінарські	20	
Практичні	-	
Самостійна робота	60	
Індивідуальні завдання (курсова робота)	-	
Підсумковий семестровий контроль	залік	

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Міжнародне гуманітарне право (надалі - МГП) це галузь міжнародного права, яка застосовується під час збройних конфліктів з метою обмеження засобів та методів ведення воєнних дій.

Ця галузь права спрямована на захист цивільного населення від впливу збройного конфлікту та тих, хто припинив брати участь у воєнних діях. МГП покликане на обмеження наслідків конфліктів, виходячи з міркувань гуманності.

Принцип гуманності є найбільш загальним принципом у МГП, він об'єднує всі положення у логічно побудовану систему норм, які застосовують під час збройних конфліктів і тісно пов'язані з суміжними галузями міжнародного права.

Великий обсяг навчального та нормативного матеріалу, складність теоретичних категорій, багатоманітна практика, динаміка та іноді суперечливість нормативно-правових актів роблять МГП однією з найбільш складних юридичних дисциплін. Тому, вивчаючи МГП, здобувачі вищої освіти повинні засвоїти основні положення МГП, навчитися знаходити необхідні правові норми, правильно тлумачити та застосовувати їх на практиці.

Метою вивчення навчальної дисципліни «Міжнародне гуманітарне право» є набуття знань та формування вмінь і навичок вирішення проблемних питань при поглибленому теоретичному та прикладному розумінні міжнародного гуманітарного права, зокрема, про джерела і принципи міжнародного гуманітарного права; поняття і види збройних конфліктів та правовий статус їх учасників; режим воєнного полону та воєнної окупації; засоби і методи ведення війни; захист культурних цінностей та цивільних об'єктів у збройних

конфліктах; відповідальність за скоєння військових злочинів та злочинів проти людства; а також – про міжнародно-правові засоби захисту прав людини.

Загальноосвітня мета:

надання здобувачам вищої освіти комплексних знань і практичних навичок в галузі міжнародного гуманітарного права; окреслення потенціалу, ресурсів та специфіки використання сучасних знань у правоохоронній сфері.

Виховна мета: сформувати у здобувачів вищої освіти науковий світогляд, моральні, естетичні та інші якості особистості, виховувати активність до одержання знань майбутнього спеціаліста, прищеплення інтересу до вивчення дисципліни.

Розвивальна мета: розвивати інтелектуальні здібності, культуру мовлення та спілкування, пам'ять, увагу, творчий склад мислення, спостережливість, логічне осмислення основних понять та термінів у сфері цивільного права, вміння сприймати та аналізувати матеріал.

Інтегральна компетентність – Здатність продукувати нові ідеї, розв'язувати комплексні проблеми професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності у сфері права, застосовувати методологію наукової та педагогічної діяльності, проводити власне наукове дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

Загальні компетентності:

ЗК.03. Здатність розв'язувати комплексні проблеми на основі системного наукового світогляду, професійної етики та загального культурного кругозору.

Спеціальні компетентності:

СК.04. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми дослідницького характеру у сфері права та забезпечувати якість виконуваних досліджень; дотримання права інтелектуальної власності та стандартів академічної доброчесності.

СК.05. Здатність моделювати оптимальні варіанти вирішення складних правових проблем, прогнозувати можливі наслідки їх реалізації.

СК.06. Здатність здійснювати експертну діяльність у сфері права.

СК.09. Здатність досліджувати проблеми правового забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки та порядку.

Пререквізити: здобувачі вищої освіти для вивчення дисципліни «Сучасні доктрини міжнародного приватного права: сучасні проблеми» мають набути знання з таких дисциплін як «Теорія держави та права», «Цивільне право та процес», «Цивільне право», «Кримінальне право», «Адміністративне право», «Трудове право», «Цивільний процес» та інші.

Постреквізити: знання, уміння та навички, що набувають здобувачі вищої освіти після вивчення навчальної дисципліни «Міжнародне гуманітарне право», необхідні для подальшого виконання навчального плану.

Програмні результати навчання:

ПРН.11. Здійснювати доктринальне тлумачення норм національного, міжнародного та права Європейського Союзу, здійснювати порівняльний аналіз правових явищ та процесів у різних правових системах.

ПРН.12. Вміти досліджувати проблеми правового забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки та порядку.

3. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ТЕМА 1. Міжнародне гуманітарне право: поняття, джерела та принципи. Місце МГП у системі права.

Історичний розвиток міжнародного гуманітарного права. Перші спроби нормативно-правового врегулювання правил ведення війни та поведження із військовополоненими і мирним населенням. Створення Міжнародного комітету Червоного Хреста і Женевська конференція 1864р. Міжнародні конференції з питань гуманітарного права. Поняття, особливості та джерела міжнародного гуманітарного права. Види джерел міжнародного гуманітарного права. Джерела загального та спеціального характеру. Глобальні та регіональні акти з прав людини. Право Женеви, право Гааги і право Нью-Йорку. Функції міжнародного гуманітарного права. Принципи міжнародного гуманітарного права. Співвідношення міжнародного гуманітарного права та міжнародного права прав людини. Міжнародне гуманітарне право та міжнародне право прав людини: визначення понять. Взаємодія міжнародного гуманітарного права та міжнародного права прав людини. Роль принципу *lexspecialis*. Місце міжнародного гуманітарного права і міжнародного права прав людини та інших галузей в системі міжнародного права.

ТЕМА 2. Сфера дії міжнародного гуманітарного права та правовий статус його учасників.

Застосування міжнародного гуманітарного права до різних видів збройних конфліктів. Поняття та класифікація збройних конфліктів. Збройні конфлікти міжнародного і неміжнародного характеру. Сторони у міжнародному збройному конфлікті.

Початок збройного конфлікту міжнародного характеру та його правові наслідки. Заборона денонсації під час війни. Закінчення збройних конфліктів та їх правові наслідки.

Поняття учасників та неучасників збройних конфліктів. Комбатанти: поняття та статус. Незаконні комбатанти. Неучасники збройних конфліктів: некомбатанти та підзахисні особи.

ТЕМА 3. Міжнародні гуманітарний рух та імплементація норм міжнародного гуманітарного права: його учасники.

Виникнення та діяльність Міжнародного комітету Червоного Хреста. Міжнародний рух Червоного Хреста і Червоного Півмісяця. Емблеми Міжнародного руху. Міжнародна Федерація Товариств Червоного Хреста та Червоного Півмісяця.

Міжнародно-правове зобов'язання щодо міжнародно-правового регулювання збройних конфліктів.

Імплементація норм міжнародно-правового регулювання збройних конфліктів.

Зобов'язання України щодо міжнародно-правового регулювання збройних конфліктів.

Міжвідомча комісія з питань застосування та реалізації норм міжнародного гуманітарного права в Україні.

ТЕМА 4. Міжнародно-правове регулювання ведення збройних конфліктів. Міжнародно-правовий захист жертв війни.

Основні міжнародно-правові засади ведення воєнних дій.

Поняття засобів і методів ведення війни. Заборонені засоби і методи ведення війни. Повна та часткова заборона на деякі види засобів ведення війни. Заборона або обмеження застосування конкретних видів звичайної зброї. Заборона або обмеження застосування зброї масового ураження. Застосування ядерної зброї. Заборонені методи ведення війни.

Міжнародно-правова регламентація ведення збройної боротьби на морі.

Особливості правового регулювання повітряної війни.

Основні правила захисту жертв збройних конфліктів. Поранені і хворі. Медичний персонал, медичні формування і установи. Духовний персонал. Військовополонені. Поняття і ознаки військовополонених. Правовий статус військовополоненого. Інтернування військовополонених. Звільнення і репатріація військовополонених. Інститут та субститут держави-покровительки.

ТЕМА 5. Відповідальність за порушення норм міжнародного гуманітарного права

Забезпечення поваги до норм міжнародного гуманітарного права. Поняття та ознаки воєнних злочинів. Поняття «військовий злочин», «злочин проти людства», «геноцид». Індивідуальна кримінальна відповідальність в міжнародному праві. Міжнародні акти про кримінальну відповідальність фізичних осіб за військові злочини та злочини проти людства. Незастосування строку давності до воєнних злочинів. Перехідне правосуддя в постконфліктному миробудуванні. Правила видачі осіб, які вчинили злочини у сфері міжнародного гуманітарного права. Міжнародні трибунали ad hoc. Відповідальність за злочини у сфері міжнародного гуманітарного права в національному праві.

4. СТРУКТУРА ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Теми та план лекційних занять

Назва теми лекційного заняття	План лекційного заняття	Кількість годин
Тема 1. Міжнародне гуманітарне право: поняття, джерела та принципи. Місце МГП у системі права.	1. Історичний розвиток міжнародного гуманітарного права. 2. Поняття, особливості та джерела міжнародного гуманітарного права. 3. Види джерел міжнародного гуманітарного права. Джерела загального та спеціального характеру. 4. Принципи міжнародного гуманітарного права.	2

Тема 2. Сфера дії міжнародного гуманітарного права та правовий статус його учасників.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Застосування міжнародного гуманітарного права до різних видів збройних конфліктів. 2. Поняття та класифікація збройних конфліктів. Сторони у міжнародному збройному конфлікті. 	2
Тема 3. Міжнародні гуманітарний рух та імплементація норм міжнародного гуманітарного права: його учасники.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Виникнення та діяльність Міжнародного комітету Червоного Хреста. 2. Міжнародно-правове зобов'язання щодо міжнародно-правового регулювання збройних конфліктів. 3. Імплементація норм міжнародно-правового регулювання збройних конфліктів. 4. Зобов'язання України щодо міжнародно-правового регулювання збройних конфліктів. 5. Міжвідомча комісія з питань застосування та реалізації норм міжнародного гуманітарного права в Україні. 	2
Тема 4. Міжнародно-правове регулювання ведення збройних конфліктів. Міжнародно-правовий захист жертв війни.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Основні міжнародно-правові засади ведення воєнних дій. Поняття засобів і методів ведення війни. 2. Міжнародно-правова регламентація ведення збройної боротьби на морі. 3. Особливості правового регулювання повітряної війни. 4. Основні правила захисту жертв збройних конфліктів. Поранені і хворі. Медичний персонал, медичні формування і установи. Духовний персонал. 5. Військовополонені. 	2
Тема 5. Відповідальність за порушення норм міжнародного гуманітарного права	<ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття та ознаки воєнних злочинів. Поняття «військовий злочин», «злочин проти людства», «геноцид». 2. Індивідуальна кримінальна відповідальність в міжнародному праві. 3. Перехідне правосуддя в постконфліктному миробудуванні. 4. Відповідальність за злочини у сфері міжнародного гуманітарного права в національному праві. 	2

Теми семінарських занять

Назва теми	Кількість годин
Тема 1. Міжнародне гуманітарне право: поняття, джерела та принципи. Місце МГП у системі права.	4
Тема 2. Сфера дії міжнародного гуманітарного права та правовий статус його учасників.	4
Тема 3. Міжнародні гуманітарний рух та імплементація норм міжнародного гуманітарного права: його учасники.	4

Тема 4. Міжнародно-правове регулювання ведення збройних конфліктів. Міжнародно-правовий захист жертв війни.	4
Тема 5. Відповідальність за порушення норм міжнародного гуманітарного права.	4

Теми для самостійної роботи

Назва теми	Кількість годин
Тема 1. Міжнародне гуманітарне право: поняття, джерела та принципи. Місце МГП у системі права.	12
Тема 2. Сфера дії міжнародного гуманітарного права та правовий статус його учасників.	12
Тема 3. Міжнародні гуманітарний рух та імплементація норм міжнародного гуманітарного права: його учасники.	12
Тема 4. Міжнародно-правове регулювання ведення збройних конфліктів. Міжнародно-правовий захист жертв війни.	12
Тема 5. Відповідальність за порушення норм міжнародного гуманітарного права.	12

5. ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ТА ЗАВДАНЬ, ЩО ВІНОСЯТЬСЯ НА ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ

1. Історичний розвиток міжнародного гуманітарного права.
2. Створення Міжнародного комітету Червоного Хреста і Женевська конференція 1864р.
3. Міжнародні конференції з питань гуманітарного права.
4. Поняття та особливості міжнародного гуманітарного права.
5. Джерела міжнародного гуманітарного права.
6. Види джерел міжнародного гуманітарного права.
7. Глобальні та регіональні акти з прав людини.
8. Право Женеви, право Гааги і право Нью-Йорку.
9. Функції міжнародного гуманітарного права.
10. Принципи міжнародного гуманітарного права.
11. Співвідношення міжнародного гуманітарного права та міжнародного права прав людини.
12. Міжнародне гуманітарне право та міжнародне право прав людини: визначення понять.
13. Взаємодія міжнародного гуманітарного права та міжнародного права прав людини. Роль принципу *lexspecialis*.
14. Місце міжнародного гуманітарного права і міжнародного права прав людини та інших галузей в системі міжнародного права.
15. Сфера дії міжнародного гуманітарного права.
16. Застосування міжнародного гуманітарного права до різних видів збройних конфліктів.
17. Поняття та класифікація збройних конфліктів.
18. Збройні конфлікти міжнародного і неміжнародного характеру.
19. Сторони у міжнародному збройному конфлікті.

20. Початок збройного конфлікту міжнародного характеру та його правові наслідки.
21. Заборона денонсації під час війни.
22. Закінчення збройних конфліктів та їх правові наслідки.
23. Поняття учасників та неучасників збройних конфліктів.
24. Комбатанти: поняття та статус.
25. Незаконні комбатанти.
26. Неучасники збройних конфліктів: некомбатанти та підзахисні особи.
27. Міжнародний рух Червоного Хреста і Червоного Півмісяця.
28. Міжнародна Федерація Товариств Червоного Хреста та Червоного Півмісяця.
29. Основні правила захисту жертв збройних конфліктів.
30. Поранені і хворі.
31. Медичний персонал, медичні формування і установи.
32. Духовний персонал.
33. Поняття і ознаки військовополонених.
34. Правовий статус військовополоненого.
35. Інтернування військовополонених.
36. Звільнення і репатріація військовополонених.
37. Інститут та субститут держави-покровительки.
38. Основні міжнародно-правові засади ведення воєнних дій.
39. Поняття засобів і методів ведення війни.
40. Заборонені засоби і методи ведення війни.
41. Повна та часткова заборона на деякі види засобів ведення війни.
42. Заборона або обмеження застосування конкретних видів звичайної зброї.
43. Заборона або обмеження застосування зброї масового ураження.
44. Застосування ядерної зброї.
45. Заборонені методи ведення війни.
46. Міжнародно-правова регламентація ведення збройної боротьби на морі.
47. Особливості правового регулювання повітряної війни.
48. Міжнародно-правове зобов'язання щодо міжнародно-правового регулювання збройних конфліктів.
49. Імплементация норм міжнародно-правового регулювання збройних конфліктів.
50. Зобов'язання України щодо міжнародно-правового регулювання збройних конфліктів.
51. Міжвідомча комісія з питань застосування та реалізації норм міжнародного гуманітарного права в Україні.
52. Поняття та ознаки воєнних злочинів.
53. Поняття «військовий злочин», «злочин проти людства», «геноцид».
54. Індивідуальна кримінальна відповідальність в міжнародному праві.
55. Міжнародні акти про кримінальну відповідальність фізичних осіб за військові злочини та злочини проти людства.

56. Незастосування строку давності до воєнних злочинів.
 57. Перехідне правосуддя в постконфліктному миробудуванні.
 58. Правила видачі осіб, які вчинили злочини у сфері міжнародного гуманітарного права.
 59. Міжнародні трибунали ad hoc.
 60. Відповідальність за злочини у сфері міжнародного гуманітарного права в національному праві.

6. КРИТЕРІЇ ТА ЗАСОБИ ОЦІНЮВАННЯ УСПІШНОСТІ НАВЧАННЯ

ДЛЯ ДЕННОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ		
Поточний контроль (ПК)		Підсумковий контроль
Аудиторна робота	Самостійна робота/ Індивідуальна робота	Залік (З) / ЕКЗАМЕН (Е)
≤ 40	≤ 10	
≤ 50		≤ 50
Підсумкова оцінка у випадку заліку (П) = ПК + З ≤ 100		
Підсумкова оцінка у випадку складання екзамену (П) = ПК + Е ≤ 100		

Критерії оцінювання аудиторної роботи для здобувачів вищої освіти денної форми навчання

Для здобувачів вищої освіти, що навчаються за денною формою навчання, максимальна сума балів за всі види робіт з навчальної дисципліни «Міжнародне гуманітарне право» – 100 балів: за виконання завдань у рамках аудиторної роботи – 40 балів, самостійної/індивідуальної роботи – 10 балів; 50 балів – за виконання завдань, винесених на підсумковий контроль.

Поточний контроль може проводитись усно, письмово або у формі комп'ютерного тестування, колоквиуму, оцінювання виступів на семінарських та практичних заняттях, ділових чи імітаційних ігор тощо.

Аудиторна робота для поточного контролю розраховується за формулою:

$$AP = (40 * CAP) / 5,$$

де AP – результат аудиторної роботи в балах;

CAP – середньозважена оцінка отримана під час семестру з усіх занять.

При розрахунку результатів навчання з аудиторної роботи невідпрацьовані «незадовільні» оцінки та пропущені заняття враховуються як «нуль» балів.

БАЛИ	ПОЯСНЕННЯ
5	Високий рівень компетентностей: питання, винесені на розгляд, засвоєні у повному обсязі; на високому рівні сформовані необхідні практичні навички та вміння; всі навчальні завдання, передбачені планом заняття, виконані в повному обсязі. Під час заняття продемонстрована стабільна активність та ініціативність. Відповіді на теоретичні питання, розв'язання практичних завдань, висловлення власної думки стосовно дискусійних питань ґрунтується на глибокому знанні чинного законодавства, теорії та правозастосовної практики.

4	Невисокий рівень компетентностей: питання, винесені на розгляд, засвоєні у повному обсязі; в основному сформовані необхідні практичні навички та вміння; всі передбачені планом заняття навчальні завдання виконані в повному обсязі з неістотними неточностями. Під час заняття продемонстрована ініціативність. Відповіді на теоретичні питання, розв'язання практичних завдань, висловлення власної думки стосовно дискусійних питань переважно ґрунтуються на знанні чинного законодавства, теорії та правозастосовної практики.
3	Достатній рівень компетентностей: питання, винесені на розгляд, у цілому засвоєні; практичні навички та вміння мають поверхневий характер, потребують подальшого напрацювання та закріплення; навчальні завдання, передбачені планом заняття, виконані, деякі види завдань виконані з помилками.
2	Недостатній рівень компетентностей: питання, винесені на розгляд, засвоєні частково, прогалини у знаннях не носять істотного характеру; практичні навички та вміння сформовані недостатньо; більшість навчальних завдань виконано, деякі з виконаних завдань містять істотні помилки, які потребують подальшого усунення.
1	Мінімальний рівень компетентностей: здобувач вищої освіти не готовий до заняття, не знає більшої частини програмного матеріалу, з труднощами виконує завдання, невпевнено відтворює терміни і поняття, що розглядалися під час заняття, допускає змістовні помилки, не володіє відповідними вміннями і навичками, необхідними для розв'язання професійних завдань.
0	Незадовільний рівень компетентностей. Відсутність на занятті

Для навчальної дисципліни «Міжнародне гуманітарне право» засобами діагностики знань (успішності навчання) виступають: залік; екзамен; стандартизовані тести; есе; вирішення практичних завдань; виступи на наукових заходах, інші види індивідуальних завдань тощо.

Критерії оцінювання самостійної роботи (денна форма навчання) – 10 балів

Самостійна робота здобувачів вищої освіти становить таку форму організації освітнього процесу, за якої особа, яка навчається, виконує певний комплекс завдань, під керівництвом науково-педагогічного працівника, але без його безпосередньої участі. Навчальною дисципліною «міжнародне гуманітарне право» на самостійну роботу відведено 60 год. і передбачає наступні її форми, які в індивідуальному порядку узгоджуються з викладачем:

1. Практичні вправи, диференційовані за темами навчальної дисципліни. Вправи виконуються письмово в окремому зошиті з обов'язковим обґрунтуванням наданих відповідей. Для отримання максимальної кількості балів здобувач вищої освіти має виконати всі завдання на високому рівні (оцінюється в 0,5 бала за умов виконання завдання в повному обсязі, якщо завдання виконано, але мають місце помилки, воно оцінюється в межах від 0,1 до 0,5 бала з подальшим округленням на користь здобувача вищої освіти).

2. Написання та публікація наукової статті з актуальної теми у міжнародному або фаховому виданні (оцінюється до 10 балів за фактом публікації при наявності підтверджуючих матеріалів).

3. Написання та публікація тез доповідей з актуальних тем на конференції міжнародного, всеукраїнського чи регіонального рівня (оцінюється в 5 балів за фактом публікації при наявності підтверджуючих матеріалів).

4. Створення відео-ролика, який розкриває проблемні питання обраної теми ПНД (оцінюється в 3 бали).

5. Підготовка мультимедійних презентацій з тем, які повинні розкривати питання, що не розглядалися під час аудиторної роботи (одна презентація оцінюється максимум у 2 бали, при умові, що вона складається з 15 слайдів, має чіткий перелік використаних джерел).

6. Підготовка тестових завдань різного рівня когнітивності. Завдання виконується в письмовій або електронній формі (20 тестових завдань за однією темою оцінюються у 1 бал за умови, що дані тестові завдання раніше не вирішувалися та не використовувалися під час проведення аудиторних занять).

7. Складання практичних фабул. До кожної фабули потрібно поставити 5 питань та надати розгорнуті та обґрунтовані відповіді. Завдання виконується в письмовій або електронній формі (оцінюється у 2 бали).

8. Виступ на засіданні наукового гуртка кафедри (оцінюється в 0,5 балів).

Критерії оцінювання підсумкового контролю (залік) – 50 балів

Залік проводиться в тестовій, усній або письмовій формі за білетами, затвердженими на засіданні кафедри.

Білету містять 2 частини: теоретичну, яка складається з двох питань, та практичну, яка містить практичне завдання.

1. Виконання теоретичної частини завдання оцінюється максимально до 30 балів (по 15 балів за відповідь на кожне питання).

Критерії оцінювання відповідей на питання теоретичної частини білета.

Оцінка **«відмінно»** – 25-30 балів – виставляється, якщо здобувач вищої освіти точно і повно відповів на питання білета, чітко і логічно відповів на поставлені екзаменаторами запитання, вільно володіє науковою термінологією, наводить приклади з допоміжної літератури та власної практики, демонструє бачення практичного застосування вивченого матеріалу в практичній діяльності.

Оцінка **«добре»** – 15-24 бали – ставиться у випадку, коли при відповіді здобувач вищої освіти допустив деякі неточності чи залишилась нерозкритою частина білета (до 15%) за умови, що принципові моменти запитань були розкриті правильно, незначні помилки усуваються самим здобувачем, коли на помилки вказує екзаменатор. Здобувач вищої освіти наводить приклади з практики, частково демонструє бачення практичного застосування вивченого матеріалу.

Оцінка **«задовільно»** – 6-14 балів – виставляється за наявність у відповіді декількох суттєвих неточностей, нечіткість відповіді, коли 30-50% змісту білета залишається нерозкритою, допущені помилки і порушена логіка викладу, що вплинуло на результат та правильність висновків. Відповідь не аргументована прикладами, посиланнями на нормативно-правову базу та літературні джерела. Здобувач вищої освіти відчуває труднощі при встановленні зв'язку між питаннями білету та його практичним виконанням. На додаткові запитання екзаменатора відповідає теж в межах 45-50%.

Оцінка **«незадовільно»** – 0-5 бали – виставляється, якщо здобувач вищої освіти не засвоїв матеріал у межах програм навчальних дисциплін (менше 50%), не дає конкретної відповіді на питання білету, не наводить прикладів, не

ознайомлений з методичною і навчальною літературою з дисципліни, не здатний висвітлити поставлене питання. На додаткові та навідні запитання екзаменатора здобувач вищої освіти часто не знає правильної відповіді. Не володіє базовими категоріями та основними теоретичними поняттями з дисципліни.

2. Виконання практичної частини завдання оцінюється максимально у 20 балів.

Критерії оцінювання відповідей на завдання практичної частини білета.

Оцінка **«відмінно»** – 16-20 балів – виставляється, якщо здобувач вищої освіти обґрунтовано, послідовно й логічно аналізує ситуацію з використанням наукової термінології, демонструє власне бачення ситуації; виявляє уміння будувати чіткий алгоритм дій, спрямованих на професійне і компетентне вирішення даної проблеми.

Оцінка **«добре»** – 10-15 балів – ставиться у випадку, коли здобувач вищої освіти послідовно й логічно аналізує ситуацію за стандартною схемою, володіє науковою термінологією, при розв'язанні практичного завдання допущені лише незначні помилки, які усуваються самим здобувачем після зауваження екзаменатора.

Оцінка **«задовільно»** – 5-9 балів – виставляється, коли у ході розв'язання задачі допущені помилки і порушена логіка аналізу ситуації, необхідної для розв'язання конкретної проблеми, що вплинуло на результат і правильність висновків. Але при цьому наявне часткове володіння теоретичним матеріалом з питань, наведених у ситуації.

Оцінка **«незадовільно»** – 0-4 балів – вказує на те, що здобувач вищої освіти не оволодів базовим теоретичним матеріалом та практичними навичками професійної діяльності.

Загальна оцінка за екзамен підраховується як сумарна кількість оцінок, отриманих з кожної частини білета. Оцінка **«відмінно»** може бути поставлена лише в тому випадку, якщо жодне із питань екзаменаційного білета не оцінено нижче оцінки «добре». Загальна оцінка як результат складання екзамену визначається за шкалою ECTS і переводиться у національну шкалу оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»).

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою		Оцінка за шкалою ECTS	
	Залік	Екзамен/ диференційований залік	Оцінка	Пояснення
90-100	зараховано	Відмінно	A	«Відмінно» - теоретичний зміст курсу засвоєний у повному обсязі; сформовані необхідні практичні навички роботи із засвоєним матеріалом; всі навчальні завдання, передбачені РПНД, виконані в повному обсязі.
83-89		Добре	B	«Дуже добре» - теоретичний зміст курсу засвоєний в повному обсязі; в основному сформовані необхідні практичні навички роботи із засвоєним матеріалом; всі навчальні завдання, передбачені РПНД, виконані, якість виконання більшості з них оцінена кількістю балів, близько до максимальної.

75-82		Задовільно	С	«Добре» - теоретичний зміст курсу засвоєний цілком; в основному сформовані практичні навички роботи із засвоєним матеріалом; всі навчальні завдання, передбачені РПНД, виконані, якість виконання жодного з них не оцінена мінімальною кількістю балів, деякі види завдань виконані з помилками.
68-74			Д	«Задовільно» - теоретичний зміст курсу засвоєний не повністю; але прогалини не носять істотного характеру; в основному сформовані необхідні практичні навички роботи із засвоєним матеріалом; більшість передбачених РПНД навчальних завдань виконано, деякі з виконаних завдань містять помилки.
60-67			Е	«Достатньо» - теоретичний зміст курсу засвоєний частково; не сформовано деякі практичні навички роботи; частина передбачених РПНД навчальних завдань не виконані або якість виконання деяких з них оцінено числом балів, близьким до мінімального.
35-59	не зараховано	Не задовільно	FX	«Умовно незадовільно» - теоретичний зміст курсу засвоєний частково; не сформовані необхідні практичні навички роботи; більшість навчальних завдань не виконано або якість їх виконання оцінено кількістю балів, близько до мінімальної; при додатковій самостійній роботі над матеріалом курсу можливе підвищення якості виконання навчальних завдань (з можливістю повторного складання).
1-34			F	«Безумовно незадовільно» - теоретичний зміст курсу не засвоєний; не сформовані необхідні практичні навички роботи; всі виконані навчальні завдання містять грубі помилки або не виконані взагалі; додаткова самостійна робота над матеріалом курсу не призведе до значного підвищення якості виконання навчальних завдань.

7. ІНФОРМАЦІЙНЕ ТА МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ (рекомендовані джерела інформації)

Основні нормативні акти:

- **акти міжнародного права:**
 1. Загальна декларація прав людини. Документ ООН, схвалено 10 грудня 1948 року. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015.
 2. Конвенція ООН про права дитини. Схвалено ООН, Резолюція № 44/25, 20 листопада 1989 року. Ратифіковано Україною 27 лютого 1991 р. (в редакції від 20.11.2014 р.) № 789-XII. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021.
 3. Конвенція про закони і звичаї суходільної війни 1907 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_222.
 4. Конвенція про покращення участі поранених і хворих у діючих арміях від 12 серпня 1949 р. (Женевська конвенція) URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_151.
 5. Конвенція про покращення участі поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, зі складу збройних сил на морі від 12 серпня 1949 р. (Женевська конвенція) URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conv1946.shtml.

6. Конвенція про поводження з військовополоненими від 12 серпня 1949 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_153.

7. Конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_154.

8. Конвенція про запобігання злочину геноциду та покарання за нього 1948 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_.

9. Конвенція про незастосування строків давності до воєнних злочинів і злочинів проти людства 1968 р. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_168.

- **закони:**

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

3. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.

4. Земельний кодекс України від 25.10.2001 № 2768-III. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>.

5. Сімейний кодекс України: Закон від 10.01.2002 № 2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14.#Text>.

6. Житловий кодекс України (в редакції від 19.11.2022): Закон України від 30.06.1983 р. № 5464-X. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5464-10>.

7. Кодекс торговельного мореплавства України від 23.05.1995 № 176/95-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/176/95-%D0%B2%D1%80#Text>.

8. Повітряний кодекс України від 19.05.2011 № 3393-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3393-17#Text>.

9. Про автомобільний транспорт: Закон України 05.04.2001 № 2344-III (в редакції Закону від 23.02.2006 № 3492-IV). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2344-14#Text>.

10. Про благодійну діяльність та благодійні організації: Закон України від 05.07.2012 № 5073-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#Text>

11. Про відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань: Закон України від 22.11.1996 № 543/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/543/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

12. Про внутрішній водний транспорт: Закон України від 03.12.2020 № 1054-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1054-20#Text>.

13. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень: Закон України від 01.07.2004 № 1952-IV (в редакції Закону від 26.11.2015 № 834-VIII) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1952-15#Text> .

14. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань: Закон України від 15.05.2003 № 755-IV (в редакції Закону від 26.11.2015 № 835-VIII). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text>.

15. Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги: Закон України від 05.10.2017 № 2155-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#n534>.
16. Про залізничний транспорт: Закон України від 04.07.1996 № 273/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/273/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
17. Про заставу: Закон України від 02.10.1992 № № 2654-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2654-12#Text>.
18. Про захист прав споживачів: Закон України від 12.05.1991 (в редакції Закону від 01.12.2005 № 3161-IV). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text>.
19. Про іпотеку: Закон України від 05.06.2003 № 898-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-15#Text>.
20. Про мультимодальні перевезення: Закон України від 17.11.2021 № 1887-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1887-20#n209>.
21. Про оренду державного та комунального майна: Закон України від 03.10.2019 № 157-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-20#n77>.
22. Про оренду землі: Закон України від 06.10.1998 № 161-XIV (в редакції Закону від 02.10.2003 № 1211-IV). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/161-14#Text>.
23. Про охорону прав на винаходи та корисні моделі: Закон України від 15.12.1993 в редакції Закону від 01.06.2000. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-12#Text>.
24. Про охорону прав на знаки для товарів та послуг: Закон України від 15.12.1993. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3689-12#Text>.
25. Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду: Закон України від 01.12.1994 № 266/94-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266/94-%D0%B2%D1%80#Text>.
26. Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин: Закон України від 12.07.2018 № 2505-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2505-19#Text>.
27. Про правову охорону географічних зазначень: Закон України від 16.06.1999 № 752-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/752-14#Text>.
28. Про публічні закупівлі: Закон України від 25.12.2015 № 922-VIII (в редакції Закону від 19.09.2019 № 114-IX). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#n608>.
29. Про страхування: Закон України від 18.11.2021 № 1909-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#Text>.
30. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю: Закон України від 06.02.2018 № 2275-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#Text>.
31. Про товарні біржі: Закон України від 10.12.1991 № 1956-XII (в редакції Закону від 01.06.2020 № 738-IX). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1956-12#Text>.

32. Про транспорт: Закон України від 10.11.1994 № 232/94-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/232/94-%D0%B2%D1%80#Text>.

33. Про фінансовий лізинг: Закон України від 04.02.2021 № 1201-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1201-20#Text>.

34. Про цивільну відповідальність за ядерну шкоду та її фінансове забезпечення: Закон України від 13.12.2001 № 2893-ІІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2893-14#Text>.

35. Про ціни і ціноутворення: Закон України від 21.06.2012 № 5007-VІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5007-17#Text>.

Підручники:

1. Базов В. П. Теорія та принципи міжнародного гуманітарного права: монографія. К. : Фенікс, 2020. 512 с.

2. Вивчаючи міжнародне гуманітарне право : навчально-методичний посібник для закладів середньої освіти / М. Єлігулашвілі, О. Козорог, Т. Короткий, Н. Хендель; за ред. радника президента Товариства Червоного Хреста України з міжнародного гуманітарного права, к.ю.н. Т. Короткого. Київ, УГСПЛ; Одеса : Фенікс, 2019. URL : https://helsinki.org.ua/wpcontent/uploads/2020/04/Prev_Posibnyk_MGB_A4-4.pdf.

3. Грушко М. В. Джерела міжнародного гуманітарного права та внутрішньодержавного права. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 12. С. 55-68.

4. Застосування норм міжнародного гуманітарного права в національній судовій практиці. Методичний посібник для проведення одноденних тренінгів / Упоряд. : М. Єлігулашвілі, Д. Свиридова, О. Семенюк, Т. Фулей. Київ, УГСПЛ, 2020.

5. Звичаєві норми міжнародного гуманітарного права. / Т-во Червон. Хреста України, Фонд підтримки фундам. дослідж. Одеса : Фенікс, 2018. 39 с.

6. Коваль Д. О. Міжнародне гуманітарне право в контексті міжнародного права прав людини. *Наукові записки НаУКМА*. 2016. Том 181. Юридичні науки. С. 144-146.

7. Кориневич, А. О. Застосування міжнародного гуманітарного права до збройного конфлікту на території України : навчальний посібник. Одеса : Фенікс, 2015. 78 с.

8. Мельцер Н. Міжнародне гуманітарне право : загальний курс. МКЧХ. 2020. 396 с. URL : <https://blogs.icrc.org/ua/wp-content/uploads/sites/98/2021/05/Nils-Melzer-Comprehensive-introduction-to-IHL-UKR.pdf>.

9. Міжнародне гуманітарне право : посібник. / О. О. Войтенко, М. М. Гнатовський, Т. Р. Короткий, А. О. Кориневич, В. М. Лисик, О. Р. Поєдинок, Н. В. Хендель; за ред. Т. Р. Короткого. Київ-Одеса : Українська гельсінська спілка з прав людини, Фенікс, 2016-2017. 145 с.

10. Основи міжнародного гуманітарного права для прокурора (з довідковими матеріалами) : науково-практичний посібник;/ кол. авт. Київ : Національна академія прокуратури України, 2019. 234 с.

11. Репецький В. М., Лисик В. М. Міжнародне гуманітарне право : підручник. К. : Знання, 2007. 467 с.
12. Сенаторова О. В. Права людини і збройні конфлікти : навч. пос. Київ : Видавництво «ФОРМ Голембовська О.О.». 2018. 208 с.
13. Хендель Н. Статус та діяльність Міжнародного комітету Червоного Хреста та інших гуманітарних організацій. *Українське право*. 2018. URL : https://www.ukrainepravo.com/international_law/public_international_law/status-ta-diyalnist-mizhnarodnogo-komitetu-chervonogo-khresta-ta-inshykh-gumanitarnykh-organizatsiy/

Навчальні посібники, інші дидактичні та методичні матеріали:

1. АБВ. Збройний конфлікт в термінах/ Дуцик Д., Черниш В., Вороніна В., Рюче Н., Мороз І., Паперняк О., Калупаха І. ; Київ: Міністерство з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб, 2019. 90 с. URL : <https://mtot.gov.ua/files/uploads/8b5c1540-a1ae-11e9-9b89-731f32e113d5.pdf>.
2. Блистів Т.І. Нормативно-правове забезпечення в Україні питання утримання та поводження з військовополоненими та інтернованими особами в особливий період. *Інформація і право*. 2018. № 2(25). С. 117-123.
3. Герасимчук М. В. Еволюція норм міжнародного гуманітарного права щодо захисту цивільного населення. URL : https://minjust.gov.ua/m/str_34096
4. Гнатовський М. М. Повага до прав людини в умовах збройного конфлікту в Україні: застосування судами норм міжнародного гуманітарного права та стандартів захисту прав людини. Кімонікс Інтернешнл Інк. 2017. URL : https://newjustice.org.ua/wp-content/uploads/2017/09/Report_Respect-for-HR-in-Conflict_Gnatovsky_UKR.pdf.
5. Грушко М. В. Інститут воєнного полону в міжнародному праві: від «мононорм» до правових норм. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2017. № 11. С. 161-168
6. Грушко М. В. Окремі аспекти захисту цивільного населення в період окупації: Автономна республіка Крим та м. Севастополь. *Право і суспільство*. 2020. № 5. С. 230-238. URL : http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2020/5_2020/37.pdf
7. Грушко М. В. Становлення та специфіка міжнародно-правового режиму військовополонених : монографія. Одеса : Фенікс, 2016. 284 с.
8. Жаровська І. Діяльність МКЧХ у період збройних конфліктів. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Юридичні науки. 2018. № 889. С. 163-167. URL : <http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journalpaper/2019/feb/15619/27.pdf>.
9. Зміцнення поваги до міжнародного гуманітарного права : посібник для народних депутатів України. МКЧХ, 2017. 100 с.
10. Іляшко О. О. Правова політика держави щодо тимчасово окупованих територій. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020 № 2. С. 528-532 URL : http://lsej.org.ua/2_2020/144.pdf

11. Коваль Д. О., Авраменко Р. А. Воєнні злочини. Особливості розслідування міжнародних злочинів, скоєних в контексті збройного конфлікту на Донбасі. Київ : ГО TruthHounds ; Одеса : Фенікс, 2019. 36 с. URL : <https://truth-hounds.org/wpcontent/uploads/2019/12/%D0%92%D0%BE%D1%94%D0%BD%D0%BD%D1%96-%D0%B7%D0%BB%D0%BE%D1%87%D0%B8%D0%BD%D0%B8-Truth-Hounds.pdf>.
12. Лисик В. М. Правовий статус Міжнародного комітету Червоного Хреста у міжнародному праві : монографія. Одеса : Фенікс, 2012. 208 с.
13. Пилипенко В. Застосування норм міжнародного гуманітарного права до збройних конфліктів міжнародного й неміжнародного характеру в контексті воєнних злочинів. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 3 С. 317-323. URL : <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/3/53.pdf>
14. Репецький В., Малига В. Правовий статус медичного та духовного персоналу під час збройних конфліктів. *Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини*. 2015. Випуск 37. Частина 2. С. 3-16.
15. Салієнко О. О. Співвідношення прав людини та міжнародного гуманітарного права. *Альманах міжнародного права*. 2020. Випуск 23. С. 178-185. URL: <http://inlawalmanac.mgu.od.ua/v23/23.pdf>.
16. Сірант М. Міжнародний кримінальний суд як головний орган з протидії агресії. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки*. 2018. № 889. С. 192-197. URL : <http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journalpaper/2019/mar/15679/31.pdf>.
17. Щоголев Д. С. Особливості імплементації норм міжнародного права щодо захисту прав військовополонених в національне кримінальне законодавство окремих європейських країн. *Молодий вчений* № 11. 2018 р. С. 160-166. URL : <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2018/11/40.pdf>.

Монографії та інші наукові видання:

1. Добросовісність: доктрина & судова практика. Збірка статей / за ред. І. Спасибо-Фатєєвої. Харків : ЕКУС, 2021. 358 с.
2. Захист права власності. Правові позиції Верховного Суду : коментарі науковців / О. П. Печений, І. В. Спасибо-Фатєєва та ін., за заг. ред. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харків : ЕКУС, 2020. 496 с.
3. Постанови Пленуму Верховного Суду в цивільному судочинстві. 6-те вид., допов. і перероб. Упорядники: Вереша Р.В., Карпунцов В.В. Київ: Алерта, 2023. 468 с.

Інтернет-ресурси:

1. <http://court.gov.ua/sudy/> - Судова влада України
2. http://irbis-nbuv.gov.ua/info_law.html - Юридичні інформаційні ресурси
3. <http://jurconsult.net.ua/> - Всеукраїнських юридичний портал
4. <http://nbuv.gov.ua> - Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського
5. <http://reyestr.court.gov.ua/> - Єдиний державний реєстр судових рішень

6. <http://student.pp.ua/load> - Студентський портал України
7. <http://studrada.com.ua/libonline> - Центральний юридичний портал України
8. <http://ukr-pravo.at.ua/> - Правовий портал
9. <http://www.arbitr.gov.ua> – офіційне Інтернет представництво Вищого господарського суду України
10. <http://www.ccu.gov.ua/pls/wccu/indx> – офіційний веб-сайт Конституційного Суду України
11. <http://www.kmu.gov.ua/control> – єдиний веб-портал органів виконавчої влади України
12. <http://www.library.ukma.kiev.ua> – наукова бібліотека Національного університету "Киево-Могилянська академія"
13. <http://www.minjust.gov.ua> – Міністерство юстиції України
14. <http://www.nbu.gov.ua/nyub/journals.html>. - Наукова юридична періодика України
15. <http://www.osvita.org.ua/> - Освітній портал
16. <http://www.scourt.gov.ua> - інформаційний сервер Верховного Суду України
17. <http://www.univ.kiev.ua> – бібліотека Київського національного університету ім. Тараса Шевченка
18. <http://zakon1.rada.gov.ua> – Законодавство України
19. <https://supreme.court.gov.ua> – офіційний веб-сайт Верховного Суду

**Завідувач кафедри
цивільного права та процесу
доктор юридичних наук, доцент**

Кристина РЕЗВОРОВИЧ

